Mot hemmet. Ett halfglömdt julminne

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Karl August Tavaststjerna**, (1860-1898) har digitaliserats av **Nationalbiblioteket i Helsingfors** och anpassats för Projekt Runeberg i december 2014 av Ralph E.

MOT HEMMET

ETT HALFGLÖMDT JULMINNE

AF

KARL A. TAVASTSTJERNA.

(TÖR HUFVüDSTAtlSBtADET).

HELSINGFORS 892

hcfvüdstap^bladets nya tryckeri.Skolan slutades med Luciefest och stearinljusilluinination, betygutdelning och en bedårande stor känsla af frihet för en hel månad framåt. Jag hade hela dagen förut gjort mina julklappsuppköp med ett allvar som om de gält summor i mark i Stället för penni, jag hade tio gånger tänkt öfver om mamma hade större behof af en penntorkare än af en pepparkaksform, om pappa hällre for genom sin glesa lugg med en hornkam än med en af guttaperka och om älsta syster satte mera värde på en almanack än på en stenkolsbrosch. Sist fattade jag mitt beslut; min lilla julklappskassa förslog utmärkt trots sin anspråkslöshet: mor fick penntorkaren, far hornkammen och syster en almanack. Jag hade dessutom några kommissioner hemifrån, men de hade bara pliktens biintresse. Mitt största nöje var sedan att göra rum för min packning i Valkola-Mat-tis släde och att planera afresan med Matti själf till i morgon bitti före soluppgången.

Jag var på benen så tidigt att ingen ännu tändt ljus i huset, jag gjorde de sista förberedelserna för afresan och gick till skolan en god timme innan det bestämda klockslaget för Luciefestens början. Det var glädjen som dref mig så obarm-hertigt xit i vintermorgonen, och jag blef icke ensam om att vänta på skoldörrarnas öppnande. Tolf eller femton andra otåliga och frusna pojkar stampade jämte mig på trappan utanför skolan i den smällkalla, stjärnljusa morgonen. Min glädje och otålighet blandades med en liten känsla af skam, som besvärade mig, ty jag var den enda från de högre klasserna och nödgades nu exponera min barnslighet här alldeles som en nioårig första klassist. Det gick ändå för sig i mörkret, där ingen så noga kunde urskilja den andra. Jag tilltalade iDgen, behöll en isande reserv och huttrade af köld.

Om eii lialf timme låste skolvabtmäsiaren flinande upp ytterdörrarna inifrån, och jag var den förste som tände ljusen på dè ti-e stora Ä-nä i vårt klassrum. Det var mycket högtidligt att sålllnda sprida tipplysning i samma lärosal, där man lärt sig mottaga den annars, och klassrummet tog Sig besynnerligt främmande och festligt ut i det skarpa ljusskenet. Men" Mtisen sutto icke stadigt i sina urhålkningar, och min b^åtä ht%(1agüh&i?it fick svåra fläckar af drypande stearin--

Ändtligen gick jS£ : tur med klappande hjärta fram till katedern, dar sj^lp? mjrndige rektor sfå rufvadejpa en hel hög 'nyskrifna höstterminsbetyg. Jag fick mitt beroui-liga uppförande, flit ofeli übDteiärksamhét, lät mitt betyg halka ned i barmlickan och gick med stel bHHnläg' följd af hein skolans blickar för att intaga min plats i ledet. Så följde Cu lång väntan tils alla pojkar passerat revy. Jag skyndade so-dau på takten i afslutningpsalmen, så att jag alltid var en half takt framom kamraterna, ilade genom Fader vår och Välsignelsen, höll v än tana full paus med

psalmboken fromt framför ögon, som späjade efter rätta stunden att kunna störta ut, och jag blef en af de allra första som sprängde skoldörren ut till den ljus- nande morgonen, Så stark och så samfäld var rusningen, att jag likt en förladdning slungades vidare utför farstutrapporna af trycket från de många otåliga bakom.

En knapp halftiöimS därefter satt m .r?(lan: ojpkladd för resan och med den sista biten frukostmat i munriért, mellan fårskinnsfällarn a i Valkola-Mattis släde. Solen gick just upp öfver den gamla gymnasiistaden, medan vi åkte Storgatan fram och passeradie stadsporten. Samtidigt med mig gingo alla gäslgifveriets hästar ut åt olika håll framfor slädar med otåliga, hemförloffade skolpojkar, men jag hade triumfen alt vara den förste, s om klarerade stadsporten med klingande bjällror och en spräu.-^ande glädjekänsla högt uppe i halsen. Solen hade gått upp öl ,Ve;f tiudrande rimfrostskogar och färgade dem blekröda, När vägen krökte sig, såg jag, utan besvär att vanda mig i m'm sto].a päl3> den gamla gymnasiistaden bolma ut en hel sky de ska raste rosor i den frostklara luften. De slmgrade och virade si" ur hundrade skorstenar; mörknade lill vanlig vök. b|e knade till hvit sommarnattdimma, strålade— 5 —

i purpur, steg alt högre och flöt slutligen bort i ett flat blomsterstoft högt, högt uppe för den vaknande nordanvinden. Öfver den vackra staden steg dess gamla, hemlighetsfulla borg, färgad svart och hvit af frosten, men med tinnarna högförgylda af morgonsolen. Och fast jag kanske saknade staden en helt liten smula, såg jag den likväl med förljusning småningom skymmas undan af backar och talldungar, tils jag vid en sista krökning tog afsked af dess sista kännetecken, — det luftiga rosenmolnet långt borta öfver den glittrande skogen.

Och nu låg iandet framför mig, hundra milsvidt-, med snöiga djupa skogar, ändlösa isar och tjugu graders köld öfver sitt dunmjuka, rena snötäcke. Släden knarrade enformigt, rimfrosten bländade och hästen spådde med upprepade frustningar att vi voro välkomna hem. Valkola-Matti satt på kusksätet och spärrade ut med det högra benets storstöfvel såsom stadgadt bruk var bland alla skjutskarlar af god ton. Vår andedräkt afsatte rimfrost i våra pälskragar, och hästen var redau hvit långt uppåt länden.

' Valkola-Matti hade kommit tjugu mil genom snöiga skogar för att afhämta mig, och det var hans första stadsresa. Han inledde flera samtal om stadens härlighet, i det han vände sig.halft om på kusksätet, men jag var tankspridd ännu och svarade kort på hans anmärkningar med en van stadsbos öfverlägsna godmodighet. Mina tankar voro tör upptagna af allehanda friska intryck, som ombytet förde med sig, och den vackra vinterdagens lätta luft lockade min fantasi till vådlig flykt genom oändliga, frostklara vidder.

Den dalade hastigt nog i staden, som vi lämnat nyss. Där fans så mycket, som bekymrade och retade mig. När den första glädjen vid afskedet därifrån var öfver, togo tankarna fatt på staden igen. Nu hade, bland annat, det gamla gymnasiet för icke så länge sedan ändrat namn och lektionsplan. I stället för de gyllu8 uniformsknapparna med lyror, de blå syrtuterna och de vuxna studentlater, som den närmast föregående gymnasistgenerationen lade an med sä stor sjäilkänsla, och hvilka förskaffat dem ett så orubbligt anseende öfveralt, hade vi inga yttre tecken als på vår värdighet. Vi hette nu och voro rätt och slätt lyceister, alldeles som förste, bäste snor-

killing på lägsta klassen. Och vi hade likväl kommit öfver fjärde klassen, och voro både i kunskaper och år jämbördiga med de forna, afundade och uppburna gymnasisterna! Det var en af mina största sorger, och jag vet att den hvilade tung på mången annan sextonåring, som måste röka sin tobak i smyg och passa på att tömma sitt punschglas så, att lärarne ej fingo nys om det. Sådant hade aldrig bekymrat de gamla gymna-isisterna.

Det djupa medvetandet om min orättfärdiga ringhet gaf mig ingen ro, ty det var just ute på landet under ferierna som man kunde bära sin värdighet stoltast. Jag gaf mig så hän åt min bitterhet att jag nästan afundades kadetterna deras uniformer och själfkänsla, fast det var långt under min värdighet. Och jag fann på intet medel att höja mig till den framstående ställning, som egentligen tillkom mig. Snölandskapen drogo förbi mig med sin strimma mörk skog i fonden, det ena efter det andra. Hästen gnodde i väg uppfor backe och utför backe, fimmelstängerna rasslade, bjällran på seldonen höll takt till farten med nyckfulla små ljud i backarna, men med ett jämt och starkt

klingande på slät väg, som väkte eko när det bar in i grofskog eller en bärgsbrant råkade finnas i närheten. Min nästan jämnåriga Valkola-Matti tuggade sin tobak alldeles fullvuxet och med vanans likgiltighet, samt egde en skicklighet, fullt ut så stor som hans egen far, att sända sin bruna saliv famnslångt bort i snödrifvan vid vägkanten. Han var afundsvärd, trots sin fåkunnighet, han hade långt större oberoende än jag, och min öfverlägsenhet gent emot honom aftog med kvadraten på afståndet från lärdomsstaden.

Bäst jag betraktade Matti på kusksätet, påminde han mig om en af mina studentbekanta i hemsocknen, en lång, trygg och säker teolog, som skulle prästvigas med det snaraste. Och så kom jag ihåg hvilken karl han varit redan som gymnasist på samma klass, där jag nu befann mig. Det var ju som nyss blifven gymnasist lian en sommar hållit sin första predikan på själfva predikstolen i kyrkan där hemma. Tänk, en själasörjare, en folkets lärare då redan, medan jag . . ! En tanke fiög blixtspabt genom min hjärna och kom mig nästan att draga et-t andetag af lättnad. Hvarför kunde jag inte göra detsamma?— 7 —

Han var ju visst äldre än jag den tiden, men jag var lika långt kommen i kunskaper som lian! Ett par år mer eller mindre gjorde föga till saken, endast man hade den sanna manliga öfvertygelsen om att kunna sprida kunskap om den Högste. Min öfvertygelse blef plötsligt så manlig och stor att jag nästan tårades. Här satt jag med min rika kunskap i kyrkohistoria och grekiska och afundades Yalkola-Matti! Och då kände jag med ens hos mig ofantliga skatter af heligt vetande, dem jag kunde bibringa en andäktigt lyssnande åhörarskara.

Beslut och handling! Jag stod i tankarna så godt som genast och diskuterade predikofrågan med farbror Ramsenius, pastorn där hemma. Jag satt själfmedveten i den stora skinnsoffan i hans rum, och gubben gick nöjd, men litet förvånad af och an framför mig, lyssnande till mitt förslag. Han blåste röken ur sin pipa ut i ett stort moln, och jag bolmade tappert på ur min. Gubben försvann helt och hållet i molnet och, likasom Herrens egen röst gärna talade ur moln i bibeln, lät gubben nu helt tordönsaktig när han sade:

— Ja ja, — det tål att tänka på! — Det tål att tänka på!

Jag var mycket nöjd med det beskedet. Mitt anseende inför Matti och inför sockenborna skulle jag stadga på det mest storartade sätt, och jag såg Anna ßamsenii vackra ögon fästa med ett egendomligt uttryck på mig, när hon kom in och farbror själf omtalade för henne vårt beslut. Jag blef alt fastare i sadeln, jag växte ut till en väldig Herrans tjänare inom en minut, och min anspråkslösa Ivceistståndpunkt låg långt, långt bakom mig i forntidens dunkel. Med Annas hand i min gick jag till kyrkan en vintermorgon om ett par veckor, och jag önskade bara att det funnits en orgel där, för att öka det högtidliga vid mitt uppträdande. Jag måste slutligen nöja mig med kantorns spruckna röst, särdeles som Anna lofvade att högt understöda honom med sin vackra sopran. Jag hade aldrig egentligen älskat Anna Ramsenius förut, men nu kände jag att mitt lifs lycka var oupplösligt förenad med henne. Den vissheten kom så plötsligt, att jag alldeles glömde min sista „flamma" i gymnasiistaden, som jag ännu i går tillhört med hela min glödande själ.

Det blef ett stillestånd i mina äregiriga på samma gångsom höga och andäktiga tankar, jag kände mig liksom dragen bort ifrån jordelifvets äflan och erfor ett lugnt och stort välbefinnande, en frid med mig själf som aldrig förr. Annas hand hvilade alt fortfarande i min, och ifrån lifvets småsinne flydde vi två upp mot regioner, som liknade det öfre partiet af altartaflan hemma i kyrkan, med små leende kerubhufvuden och en öfvervinnelig, salig afmosfär af evig försoning och förlåtandets frid.

Då föll jag plötsligt ner från det öfre altartafvelpartiet i släden igen. Men mina föreställningar hade varit så sköna och fulla af lugn lycka att jag gladde mig åt de två rese-dygn jag hade för mig, under hvilka jag helt skulle få egna mig åt mitt stora värf. Mina tankar voro aldrig lifligare och mina bilder aldrig klarare, än då jag satt varmt inbäddad mellaD fällarna i släden och såg de hvita snölandskapen liksom i dimma glida förbi min syn mil efter mil.

Just när jag som varmast gladde mig åt min rättighet att fantisera fritt, ville icke bilderna forma sig vidare. Det föll som en skymning öfver kyrkan med de lyssnande bönderna. Annas hand blef kall och gled ur min; min inspiration som talare öfvergaf mig, farbror Ramsenius själf blef knarrig, och min hälgdagsstnmning med små

keruber, försoning och frid, ville icke låta leka med sig längre. Jag började då välja text till min predikan, för att gräfva ned mig i detaljer åtminstone, efter helheten ej längre höll iiiop. Men så gick det upp för mig att det var almanackan och icke jag, som föreskref text på första söndagen efter nyår, då jag skulle hålla min predikan. Den upptakten gjorde mig iin kallare, o. h när Matti i det samma vände sig om pä kusksätet med en upplysning att vi nalkades middags raststället, så föll jag ur min höga roll och snärjdes in i ett långt samtal med honom om allsköns alldaglighet. Den skojaren viste också att

smickra mig med att jag blifvit så gammal och allvarsam . .!

* *

vr

Yi hade rastat till middag och rastat till kväll. Yägen hade gått hastigt undan, ty Mattis häst hade stått två dagar— 9 —

pä stall ocli mumsat hafre i fred och ro. Nu sutto vi två oeli beslöto stora ting i den lilla gästgifverisalen, där kvällsmaten ännu stod på bordet och jag bjöd Matti på toddy. Jag hade smugglat med mig en 11 aska konjak från staden, och den skulle naturligtvis drickas ur innan vi hunno hem! Efter det första glaset blef min hemlängtan och min lust att snart realisera alla drömmar mycket liflig. Gästgifvaren hade nyss varit inne och oförsiktigt låtit undfalla sig ett par ord om att vintervägen öfver Saimaisarna just i dag blifvit befaren med häst för första gången. Det behöfdes icke mera för att jag på allvar skulle taga itu med Matti och öfvertala bonom att följa den vägen, som var hela sju mil kortare och långt äfventyrliga™ än landsvägen rundt omkring. Vintervägen tog af belt nära detta gästgifveri, och min önskan var att vi nu genast skulle begifva oss af, för att öfverraska dom där hemma nära ett dygn tidigare än de väntade oss. Natten var stjärnklar, Mattis häst var icke trött, och efter midnatt skulle månen gå upp.

Jag spädde ut Mattis tvekan med halfva rhin konjaksflaska och lyckades slutligen få honom resonerlig. Han bade otaliga invändningar om att ban bara en gång åkt den vägen förut, att vi kunde förvilla oss, att isen var svag ännu, och att de hemmavarande skulle sväfva i stor ångest, om de viste att vi sålunda frestade Guds försyn. Jag svarade att do ju icke viste någonting om det, och att det var ingen fara efter man åkt den vägen tidigare i dag. Det skäl, som berörde; honom djupast var att man ginade bela sju mil, och det blef också det afgörande. Men först kallades gästgifvaren in och rådspordes utförligt både om isens styrka och vägens riktning. Matli såg igen betänksam ut, men min ifver ökades alt mera. ' år resa hade likafullt blifvit uppskjuten till morgondagen, om icke händelsevis ett par forkarlar anländt till gästgifveriet, hvilka just nu gjort den färden öfver isarna, som ingåfvo oss sådana betänkligheter. Då vädjade jag till Mattis stolthet och tapperhet och hans motstånd brast efter en kort förklaring, hvari han inför gästgifvaren gjorde sig oansvarig för följderna. Hästen togs ur stallet och spändes för, vi drucko våra glas i botten, gästgifvaren lugnade oss och önskade oss lycka på färden,

Mot hemmet. 2— 10 —

Matti brummade litet ännu för syns skull, men gaf slutligen hästen den afgörande snärten, och så gledo vi i väg.

Om en stund lämnade vi landsvägen till höger, och när vi en gång kommit förbi vägskillnaden och farit in i villande skogen längs den lilla bivägen, var beslutet afgjordt, och det lättade bådas våra sinnen och samveten att steget ändtligen var taget. Jag bjöd Matti flaskan till en styrketår och stämde upp en glad visa, som ekade mellan furonia i den stora tystnaden, hvilken nästan kväfde ljudet af vår bjällra.

Inom kort foro vi utför en brant sluttning, skogen glesnade, och mellan stammar och grenar skymtade isens hvita lakan som en vägg. Yi gledo utför sluttningen och ner på den i en inre vik. Månen hade ännu icke gått upp, och i det märkvärdiga, ovissa och tindrande stjärnljuset såg viken ut som en ofantlig fjärd, fördunstande i silfverskir mot horisonten. Släden, som stött och huggit i backsluttningen, löpte nu jämt som öfver glas. Snön låg helt tunn i kristaller på det glatta underlaget, ty det hade frusit först efter det sista stora snöfallet. Jag tänkte på att packa upp mina skridskor, som jag hade med mig i kappsäckefi och visa Matti huru man satte förbi en häst. Men så blef det vid blotta tanken, ty släden var sä varm och bekväm och färden så lätt att jag njöt af den. Hästen hade just ingen

annan ansträngning än att förflytta sig själf, släden med oss uti följde lätt som en skugga efter.

Här och där syntes ett svart streck i det gråhvita fältet, som en remna ritat dit genom att vattnet trängt igenom och smält snön en tum åt ömse sidor. Vi hade åkt ett godt stycke utåt viken, innan det första brakandet gaf tillkänna att vi icke hade fast mark under fötterna. Hästen skyggade till vid det ovana ljudet, men då det kom igen alt oftare, vande den sig snart vid det. Matti och jag delgåfvo icke hvarandra våra känslor, men jag tror att de långa, klagande och klirrande ljuden, som likt blixtar löpte framför oss, där vi åkte fram, framkallade ett visst hemskt eko i våra samveten, hvilka icke voro fullt så oantastliga som hästens. Jag såg nog att Matti i början for upp, när isen altför starkt våndades under oss, och fast jag själf gjorde likaså, försäkrade vi hvarandra ömsesidigt i de förnuftigaste och tryggaste tonfall, att när isen brakade på— 11 —

detta vis, var det endast ett tecken på alt den var stark. Det var bara kölden som drog den tillsammans, förstås, ocli gjorde den ännu starkare!

Det hade följt den stjärnklaraste midviuternatt på den vackra dagen. Kedan tidigare, i solnedgången, hade jag med värklig och djup stolthet lagt märke till en smula rimfrost på min öfverläpp, där fjunen annars sutto ljusa och omärkliga. Jag sköt fram läpparna och betraktade med förtjusning min kristalliska manbarhet i solskenet, men Matti märkte ingenting och tyktes föga njuta af sin egen rimfrost. Härute på isen kändes kölden än skarpare och knep mig bistert i näsan, men jag lät svedan uppvägas af tillfredsställelsen att då och då med tungan öfverfara en formlig mustasch af styfva små fjuu, som jag tyvärr för mörkrets skull icke kunde uppfatta med synen.

Mina små samtal med Matti hade småningom löpt ut i idel tankstreck, och dem fylde jag i för mig själf. De snöiga, barrskogmörka stränderna blefvo alt längre bakom, viken vidgade ut sig, och öfver en oändlig, gråhvit slätt steg månen upp med den ena kanten halfförtärd af nedanet. Det kändes som skulle vi begifvit oss ut i självfva världsrymden, så omätlig och kall och öde låg Saima framför oss i det osäkra halfljuset. Jag ryste och glömde mustascherna för att göra en blixtsnabb astronomisk färd till världar, som lågo miljarder mil från vår planet. Men världsaltets omätlighet kom mig icke att glömma min litenhet, och jag måste snart med en fråga till Matti förvissa mig om dess säkerhet:

— Kan Matti hålla oss på vägen?

— Här är den ju, alldeles under oss, svarade han.

— Hvar då?

Jag späjade förgäfves efter ett spår och lugnade mig först om en stund, när jag såg tydliga märken af att en häst passerat här förut. Det kändes så märkvärdigt trösterikt alt upptäcka de mörka lämningarna efter den, dragna ut i en f]era famnar lång, subbig linje. Vintergatan i all dess renhet lockade mig iörst till irrfärder, sedan jag märkt den jordiska smutsen under mina fötter.

Midnatten var småningom förbi. Stjärnbilderna hade— 12 —

långsamt svängt sig ocli Karlavagnen liade rost sig upp på tistelstången, så den stjälpt ut livar och en, som vågat taga plats där. Månen gick fram med stora, snabba skridt lågt öfver synkretsen. Mina tankar iingo återigen fart, under-lijälpta af tystnaden, enformigheten och den gnistrande omät-liglieten ofvanför och omkring oss. Jag började med att betänka min litenhet inför denna naturens storhet, men blef icke riktigt varm af moralen däri. Jag hade vid denna tid ännu inga ohjälpliga sorger, som det kändes godt att göra små genom jämförelsen med omätligheten och vissheten om att jag icke led ensam i denna värld af myriader världar. Jag hade ett sextonårigt fåfängligt sinnelag, med stor tro på ungdomskärleken och dess alt besegrande varma låga. Och så tog jag fatt på Salamis arbete att bygga en bro af ljus till Zuiamith och jag utförde ansenliga sträckor godt arbete, sedan jag engång beslutit mig för hvilken stjärna jag skulle utnämna till Zulamitli. Jag stannade slutligen vidén af de mest gnistrande stjärnorna, hvars sken växlade i hvitt, violett, blått och rödt, alldeles som en diamant, Here gånger i sekunden, och så begaf jag mig ut på färd till henne. Efteråt erfor jag att hon lydde det manliga namnet Sirius, men för mig blef hon länge och väl brännpunkten af all kvinlig skönhet med drag, som växlade, det är sant, men som oltast buro Anna Ramsemi hulda slägtegendomligheter.

Först, när jag lämnade Saimaisen bar stjärnan tydliga drag af den vackra prästdottern, men jag hade ännu icke hunnit särdeles långt, innan min stadsflamma på ett störande sätt förde in sitt lustiga skrattande ansikte mellan Zulamiths och mitt. Jag försökte jaga bort henne genom mycket oartiga tankar, men hon stod likafullt kvar och storskrattade emot mig en half miljard mil borta i rymden. Jag lät dä nåd gå för rätt, bygde min ljusbro fram emot henne, jag såg icke till personen, ursäktade jag mig för mig själf, och bytte för säkerhets skull om namn på stjärnan, för att icke vara Zula-mith otrogen. Jag kallade den i största allmänhet »Lycksalighetens ö" och styrde fram mot üen genom himlahvalfvet» skimrande arkipelager.

Snart hade jag lyckats få rn fullkomlig förnimmelse af-13-

att vara ett obetydligt stoftgrand som körde med ett annat lika litet stoftgrand fram midt genom världsrymden på en tunn bro af is. När jag såg åt sidorna ner på den värkliga isen, hade den en märkvärdigt ovärklig färg, såsom låg den långa mil under oss. Den mörka strimman skog vid synranden kunde mycket väl passera för ett moln någonstans långt borta, och all känsla af horisontal- ocli vertikalplanet hade jag lyckats förjaga. Hästen, släden, Matti och jag voro en planet för oss, uppåt- och nedåtkänslan fans icke längre, och vi drogo, frigjorda och starka i vår tro på ungdomskärlekens makt, vidare fram mot Lycksalighetens ö, som blinkade i fjärran me färgskiftande lustgårdar. Ett ögonblick blef min fantasi förvillande värklig. Här midt ute på Saimafjärden hade isen hört upp att braka, bjällrans ljud hade jag längesedan vant mig vid, så jag icke fäste mig vid det, färden gick alldeles tyst, och den gråhvita ytan under oss var så jämn att släden mera tyktes sväfva än glida öfver den. Hästens tramp förlorade sig i den ekolösa natten, Matti teg, jag teg, isen teg. Jag var alldeles nära att fråga Matti huru han kunnat gifva sig ut med mig på så vådliga långfärder, och om han icke viste att vi kunde få hålla på så här i tusen år utan att ändå hinna fram. Men Matti satt och halfsof så trygt nickande på kusksätet, att jag genast insåg omöjligheten i att han skulle

kört ut i rymden mot Lycksalighetens ö.

* *

*

Jag var icke mycket ledsen på Matti därför. Hällre tvärtom. Jag började tänka på vår oväntadt tidiga hemkomst, huru den skulle öfverraska alla och huru man skulle öfverösa oss med frågor. Jag gjorde klart för mig alla de likgiltiga svar jag skulle afgifva bara för att reta deras nyfikenhet än mera, och huru jag slutligen, under ogillande förvåning från de hemmavarandes sida, helt vanligt skulle berätta dem att vi åkt of er Saimaisarna redan före jul. Jag kände en ganska stor tillfredsställelse öfver detta faktum, ty det skulle nog förefalla dem ganska våghalsadt, men i alla fall retade det mig en liten smul' att jag icke skulle kunna berätta dem något värkligt

Mot hemmet, $— 14 —

äfventyr, som vi upplefvat Det var likasom litet snöpligt att komma hem med bara fantasi som behållning efter en så äfventyrlig resa, oeh jag började önska att vi skulle åka in helt litet, — bara till namnet, — eller åtminstone möta ett halft dussin vargar. Yid närmare eftertanke stannade jag vid den senare önskan, dels emedan jag icke trodde att vargarna voro så farliga, dels emedan jag ännu icke sett vargar på nära håll. Och jag hängaf mig åt en viss smickrande och behaglig känsla att sväfva i stor fara, medan de där hemma sofvo sin söta sömn och trodde att vi gjorde likaså på något trygt gästgifveri.

När jag igen fått tankarne riktade på hemmet, stannade de där, trots att Lycksalighetens ö alt fortfarande vinkade mig med ett helt färgrikt fyrvärkeri högt uppe på natthimmeln. I stället för den stolta känslan af fara nyss, togs jag fången af ett mycket mildt välbefinnande vid försmaken af julens landtliga fröjder. Julen hade under min barndom alltid utgjort en fest med blida, välvilliga oeh varma känslor. Jag såg min gamle far tina upp och stråla af tyst och hjärtlig vänlighet, min mor hade idel goda ord, och vi barn fingo rara julgåfvor och hälgdagsmat under långa veckor. Min sextonåriga världssmärta hade ännu inga djupare rötter, jag kände mig glad åt att världen fått en återlösare och jag ville fira hans födelsefest med det rätta, varma sinnelaget. Jag emotsåg med en viss fridfull glädje själfva andaktsstunderna på de stora hälgdagarna, beslöt att deltaga i dem med fullt hjärta och därigenom

göra mina föräldrar en särdeles glädje. Jag vill trycka tillbaka djupt i mitt inre alla rebelliska, fria och moderna tankar, som lifvet i lärdomsstaden ofrivilligt väkt hos mig och än en gång som ett godt barn njuta julfriden i mitt gamla, goda hem. Det värj också den rätta stämningen, hvarur min predikan frampå nyåret skulle uppstå, och som sedan med ett slag skulle fàr-jiytta| mig från barnkammarsidan högt upp på tinnarna af anseendets tempel.

Jag slöt ögonen och tykte mig redan nalkas hemmet. Där hade vi utgården till vänster om vägen, där begynte tallskogen och om" tio minuter skulle vi åka in på gårdsplanen. Jag hörde alldeles tydligt Kastors onda skall på afstånd och fägnade mig på förhand åt omslaget i hans beteende, när ban— 15 —

fick reda på hvem som var i antågande. Därpå skymtade det]jus mellan stammarna, och vi åkte ut från tallskogen, fram genom allén, ackompagnerade af hundskallet. När vi skulle in på gårdsplanen mellan grindstolpama som stodo där halfdrunk-nade i drifvorna, mötte oss Kastor med en attack på hästen. Strax därpå kände han igen min röst och hans ilska gaf rum för en glädje, så full af vänlighet ocli så våldsam att jag med händerna fick lof att hindra honom slicka mig i ansiktet. Han gjorde höga skutt kring släden och upp i den och fägnade sig så, som aldrig någon människa ännu gjort eller kommer att göra.

Lockade af bjällerklangen och Kastors glädjetjut, kom tjänsteflickan Greta ut i farstun med ett ljus i handen. I tamburfönstret såg jag späjande ansikten, och när vi stannade framför trappan, dykte mors gamla, kära och vänliga ansikte upp strax bakom Gretas, och ljusskenet föll varmt på hennes fina rynkor och slätkammade, gråsprängda hår. Hon nästan sprang utför trappan och ropade:

— Karl, —! Är du redan här! Kära Karl, välkommen!

Efter henn9 kommo syskonen ut i den kalla vinterkvällen, utan att ha hunnit taga på sig en sjal engång. Men pappa blef kvar inne i tamburen och bolmade tobaksrök mot rutan. Hans flintskalle glänste i taklampans sken, och genom de öppna dörrarna slog i ett moln af imma hemmets välkomsthälsning ut emot mig. Den kom i en varm doft af julklappslack, skurning och vörtbröd; och jag var särdeles känslig för den efter min långa färd i kölden. Med förtjusning igenkände jag sedan starkare än alla andra den egendomliga lukt, som bara fans hemma på Hanneberg, som var ingrodd i möbler och kläder, som hörde till hemmet och till familjen, och som icke fans annorstädes i bela världen. Man behöfde alls icke vara någon stöfvare för att känna igen den, och i den doften slog min barndom mig till mötes med hemmets hela trollkraft och innerlighet.

Mor kyste mig på mun och drog sig helt förvånad tillbaka.

— Kors i alla dar! Jag tror du fått mustascher, Karl!

Systrarna trängdes kring släden för att få se mig och mina

mustascher, och när jag stigit ur, fann jag till min outsägliga— 16 —

fröjd att mina rimfrostmustascher icke smulto bort, utan läto fingrera och vrida sig så mycket jag behagade. Jag snöt mig utan att få dem i handen och beredde mig till ett imponerande intåg i det gamla hemmet. Far mötte mig i farstuu, och jag snurrade upp ett par ansenliga knäfvelborrar för att kunna gifva honom hälsningskyssen.

— De där rakar du bort i morgon dag, — det passar j sig inte för skolpojkar! sade far afkylande och kyste mig leende. Han kallade dem icke ens mustascher, utan bara de där!

Jag glömde dock hans ovänlighet så godt som genast, ty i tamburen såg jag farbror Ramsenius och Anna, hvilka voro hos oss på besök i kväll. Farbror klappade mig leende på axeln och välkomnade mig, men Anna drog sig blygt tillbaka i ett slags skumrask och jag kunde omöjligt se hvad hon tänkte om mig och mina mustascher. Det där skumrasket, som dolde henne, föreföll mig mycket märkvärdigt och jag fick en helt liten misstanke att jag bara drömde altsammans, då det i detsamma hördes ett buller och dån som skulle hela huset störtat ' in. Golfvet gaf vika under mig, det hördes ett brus sorn af vatten, och jag förlorade alla mina kära ur sikte med detsamma.

Nästa sekund hörde jag Mattis röst och kände en hand, som ruskade mig i pälskragen: „Fort upp! Skynda på, så att släden inte sjunker!"

Jag såg mig yrvaken omkring och fattade alls icke hvad som händt, innan jag strax framför släden såg en mörk kropp, som arbetade i jämnhöjd med mig själf. Ett litet stycke bakom mig stod Matti på isen och ruskade mig i kragen.

— Här ä' vi nu i sjön! berättade Matti kort hela sammanhanget.

I ett nu var jag på benen och drog ofrivilligt pälsen af mig för att vara ledigare i mina rörelser.

— Släpp inte pälsen i vattnet, ropade Matti, — vi behöfva nog våra kläder torra i natt!

Matti stod bakom släden och höll i den af alla krafter för att hindra den glida ner i vaken efter hästen. Jag var också ute från släden inom ett ögonblick och tog i med att hjälpa Matti.

— Håll i släden så länge, så skall jag göra lös fimmel-stängerna! kommenderade Matti.— 17 —

Jag grep i af alla krafter ocli hade stor möda att hålla medarnas bakre ända uppo på isen. Jag förstod snart Mattis manöver och gillade den fullkomligt. Nu kunde vi lätt draga släden upp på isen igen, när bara dess främre hälft befann sig vattnet. Sedan skulle vi se till hvad vi kunde göra åt hästen. Det var tur för oss att vi icke åkt iu med släde och alt, ty då hade räddningen blifvit långt svårare, i Om en stund hade Matti lyckats lossa fimmelstängerna, och med ett raskt ryck fingo vi släden helt upp på isen. I en stor, svart vak af omkring två famnars längd låg hästen och pustade och arbetade att hålla sig uppe. Så snart vi hade släden räddad, gick Matti försiktigt fram till vaken nära hästens hufvud, stampade på isen för att försäkra sig om att den höll, och närmade sig sedan för att hjälpa sin raska vallack, där den låg och frustade belt muntert i det iskalla vattnet, alldeles som om den tagit ett vanligt sommarbad.

Jag ville hjälpa honom, men ban ropade åt mig att icke komma för nära iskanten. Det hade han rätt i, jag skulle icke bjuda till att falla in och bli genomvåt. Natten var kall nog annars. Jag hade kommit från inåkningen med min högra fot en smula våt af vattnet i släden, som funnit väg in i min ena storstöfvel. Matti hade genast hoppat upp på iskanten utan att väta en tråd på sig, när isen brast under hästen.

Han fick fatt hästen vid betslet och lugnade honom med vänliga ord och klappningar. Så förde ban honom ett stycke tillbaka i vaken och med uppmuntrande ord och dragningar från betslet uppmanade Matti sin häst att komma upp. Hästen samlade sig till en stor ansträngning, reste sig nästan upprätt i vattnet bland isstyckena, alt under Mattis uppmuntrande rop, och försökte med en kraftig sats att nå med framfötterna upp på iskanten. Han fick jämt och nätt den ena hofven upp på isen, som brast under den och sjönk sedan så djupt tillbaka i den svarta vaken, att Matti måste släppa sitt tag i betslet för att icke följa med. Isstyckena skramlade och vattnet plaskade, hästen frustade ut med skälfvande stora mulvingar det vatten han supit in, och befann sig åter i sitt förra simmande läge. Med en liten, otålig energisk gnäggning protesterade han mot sin fångenskap och gjorde ett nytt försök på egen hand

Mot hemmet.

2— 18 —

att rädda sig. Det lyckades i ifvcrn så bra, att han nu fick båda hofvama upp på isen och Matti sprang till med ett glädjerop för att bjälpa honom vidare.'

— Se, det kan man då kalla en häst, som hjälper sig själf! sade han stolt.

Men hästen orkade icke länge hålla sig kvar i den ansträngande ställningen, liofvarna gledo alt närmare iskanten igen och Mattis rop och betselryckningar voro förgäfves. Det stackars djuret insåg sin förtviflade belägenhet fullt så väl som1 vi. I den halfljusa natten kunde jag mycket väl uppfatta hans hjälpsökande blick, som också upptäkte mig ett stycke ifrån och tyktes förebrå mig att jag stod där utan att företaga något till hans räddning. Hans stora, rörliga mulvingar talade ett starkare ängslans språk än någon människomimik, och jag skyndade till för att föreslå Matti någon dumhet. Men antingen nu Matti hade mindre sinne för djurens språk än jag, eller att han tykte att hästkurer borde användas för hästar, alt-nog, han sökte fram sin piska, hojtade ett par hjärtlösa tag, tog

hästen igen i betslet och gaf honom en svidande och hård pigksläng. Det förtviflade djuret formligen stegrade sig i valen, gjorde en sista stor kraftansträngning och reste sig med mera än halfva sin svarta kropp upp på iskanten.

— Se så ja! Upp med dig, ditt förbannade kräk! skrek lian.

Det förbannade kräket högg framhofvarnas järnskor fast in i isen och drog- sig långsamt upp.

— Se så ja! Det går ju! uppmuntrade Matti.

Då gaf isen till ett klagande ljud, bågnade långsamt under hästens hofvar och gaf vika för trycket. I ett nu räddade Matti och jag mig på den fasta iskanten, men hästen sjönk tillbaka i sin förstorade vak utan ett ljud och utan en frustning, likasom besluten att hällre öfverlämna sig åt det kalla vattnet, än att fördraga flera pisksländgar och hårda tillmälen.

— Se nu är han där igen N-sade Matti. — Och där blir han väl också, tillade han utan én skiftning i tonfallet.

— Yi måste söka hjälp, sade jag.

*

*

Nu först sågo vi oSs omkring. Det var icke långt till land, ock jag frågade Matti huru vi åkt in i ett så smalt sund, där det säkert gick ström.

— Ja nå, — när hästen förde oss . . . svarade han.

— Går då vägen här?

— Kan jag veta det, mera än ni?

— Har du kört vilse då?

— Vi måtte väl ha gjort det, efter jag ingen väg ser.

— Du har sofvit — hva?

— Det har ju herrn också gjort.

Nu begynte hästen flämta starkt i vattnet, och Matti tog fimmelstängerna för att se om de riikte tvärs öfver vaken. Det gjorde de lyckligtvis, och om en stund hade han fastbundit dem vid bukgjorden, så att de buro upp hästen, utan att den behöfde anstränga sig med simmande.

— Om det skulle hjälpa att ropa på hjälp, sade Matti sedan och sände ut ett tämligen mildt skri i vinternatten.

— Nej, gå då hällre och sök hjälp du, så skall jag skrika, föreslog jag.

— Här måtte nog bo folk, någonstans i närheten, förmodade han. Jag tykte jag såg ljussken en stund innan vi åkte in, och en häst har nog alltid sina märken att gå efter, om den förvillar sig. Voj, voj, att jag alls gaf mig ut på den här färden!

— Ja nå, — gå nu och se efter, så skall jag skrika. Och jag upphäfde det mest" infernaliska, vrålande läte jag hade i strupen. Det gaf ett hemskt eko på andra sidan sundet, hästen tystnade med sitt flämtande i vaken och såg sig om för att so hvad vi hade för oss. Matti gaf sig i väg utåt sundet för att taga en öfverblick af ställningen, och jag tog mig för att klappa och lugna hästen, alt medan jag då och då hof upp "de förfärligaste skrän, som gjorde hästen än oroligare och väkte min egen slumrande inbillning till lifs, så att jag slutligen skrek med värklig inspiration som i lifsfara. Matti hade förminskats till en svart punkt ett godt stycke borta på isen och jag tykte mig höra att han ropade något. Jag ansträngde mina öron och uppfattade slutligen:

— Huru mycket kan klockan vara?

— Jag förargades af hans som jag tykte oväsendtliga fråga, drog fram mitt ur oeh ropade till Matti:

— Klockan är fem på morgonen!

I detsamma slog Matti in en bestämd riktning och försvann snart bakom en udde, lämnande mig ensam med en drunknande häst midt i natten, Gud viste huru långt från människoboningar. Jag tog snart mitt parti, gjorde krumsprång på isen midt för den stackars hästen för att hålla mig varm, och bäddade mig slutligen in bland fällarna i släden, när kylan från min våta fot icke ville bli mindre af rörelsen. Hästen låg ganska stilla med ett flämtande och en half gnäggning då och då, så länge han såg mig, men när jag krupit in i släden började han på allvar bli orolig.

Först lät ban höra ett stönande, hälften frustande, hälften gnäggning, som lät så ångestfullt att jag for upp i släden och trodde att han sjönk. Kär han hörde mig röra mig i släden vände han på hufvudet och sände mig sin mest förebrående blick jämte en grymtning så talande, att jag måste fram och lugna honom. Jag strök honom öfver manen och öronen, •skrapade honom i pannan och under luggen, samt talade hopp-ingifvande ord till honom i bekymmerslös ton. Han tykte säkert att den bekymmerslösa tonen lät väl hånande, ty med en otålig rörelse kastade han på hufvudet oeh lät åter höra sin ångestfulla gnäggning, som skalf af köld likasom han själf. Han arbetade mest hela tiden i vaken för att hålla sig varm, och endast genom rörelsen höll ban vaken öppen; —den hade nog annars frusit fast omkring och öfver honom. Fimmelstängerna, som buro upp honom rasslade på isen, när han blef otålig, och det blef han nu altmera minut efter minut. Jag förstod honom altför väl och slog an en deltagande, beklagande ton, i hopp att den skulle värka bättre än min bekymmerslösa nyss. Det blef ett litet stillestånd i hans otålighet, han skakade bara sorgset på det vackra hufvudet, men skalf af köld så starkt att isen klirrade kring honom.

Jag satt oeh smekte honom där i goda tio minuter, själf ett rof för ganska plågsamma tankar. Hvems var felet till hans nöd om icke mitt? Jag kunde icke advocera mig fri inför mitt samvete, och jag måste erkänna att jag var hans— 21 —

mördare, ty enligt min öfvertygelse kunde han aldrig hålla ut en half timme till i vaken. Och det var en för sorglig dödskamp jag skulle bli vittne till, utan att kunna hjälpa honom ett grand. Jag satte bela mitt stora skuldmedvetande och medlidande i en smekning, som jag gaf hon.om, men han skakade bara på hufvudet, nästan vred denna gång, och gaf upp ett stönande skri, så förfärligt, att jag ryggade långt tillbaka från vaken, i tron att ban skulle anfalla mig, där han iåg. Men så blef han åter lugnare och såg på mig bedjande.

Då lyste en lycklig tanke upp min mörka sorg, jag lämnade hästen för några ögonblick och Jyckades få fram ett stycke bröd ur vår matsäck i släden. Samtidigt föll det mig in att jag kunde anlita min halftömda konjaksflaska för att mildra den köld, som alt mera trängde mig genom benen. Hvarför icke med detsamma gifva hästen af den? Nästa ögonblick matade jag den genomfrusna, stackars kamraten med bröd, doppad i konjak. Han lät sig min förplägning väl smaka och skydde alls icke brödet förr dess starka spritlukt. Det var mig en sällsam lättnad att inkrupen i min päls med hästens hufvud på min arm, dela med honom min matsäck och min medsmugglade konjak, hvilken tyktes bekomma honom väl. Han blef lugnare under behandlingen och slickade begärligt mina händer, när jag af vårdslöshèt spilde ut konjak öfver dem.

Det kunde vara en timme sedan vi åkte in och en half sedan Matti lämnade oss. Ännu syntes ej ett spår af honom, och jag började förtvifla. Hvarför satt jag här och underhöll den dödsdömdes lif? Var det då inte långt bättre att jag också gaf mig i väg för att rädda mitt eget lif undan kölden? Kanske också att jag lyckades skaffa snabbare bjälp än Matti! En enda blick på min stackars kamrat kom mig att ändra tankar fullkomligt. Det hade varit ett brott, som skulle pläga mig hela mitt lif igenom, om jag nu öfvergaf honom. Jag kände mig nästan färdig att frysa i hjäl här bredvid honom, om det gälde.

Inom kort hade vi två tömt konjaksflaskan och jag kan heligt föi-säkra att hästen fick brorslotten. Under pausen, som följde efter välplägnaden kom jag att tänka på livad de där hemma skulle sagt, om de sett mig här ute på Saimaisen,

Mot limmet. 6— 22 —

matande och smekande en döende häst i en vak. Så påminde jag mig att Anna Eamsenius tykte ofantligt mycket

om hästar, och nu tänkte jag på min trofasthet i nöden med dubbel glädje.

Jag vände mig ofta om, och såg slutligen i skumrasket trenne mörka punkter komma om udden och styra mot oss. Tänk om det var vargar! Jag hade ingenting annat än en knif till hästens och mitt försvar och jag iakttog de tre punkterna med spänning. Jag ville tro att det var Matti och två andra karlar, men i halfmörkret sågo punkterna så besynnerliga ut. Också hästen vädrade de annalkande, spetsade sina bakutstrukna öron och såg så pigg ut att all min ängslan försvann, ty en häst i en vak spetsar icke öronen på det viset om det är vargar ban vädrar. Det kom nytt hopp öfver honom, hela hans frusna kropp spändes i en plötslig ny ansträngning att komma upp ur vaken, och den var så stor att den ena fimmelstången lossade och endast den andra blef kvar för att hålla honom uppe. Han lät höra ett gnäggande, som icke längre hade kvar det hämska stönandet, och det vakte ett gladt eko långt borta i skogsbranterna.

— Hoj, hästen min! Lefver du ännu? hördes Mattis röst.

Hästen svarade själf med en ny ljudlig gnäggning.

Tio minuter därefter låg den upphalad på isen ett stycke från vaken, ur stånd att resa sig upp, men såg tillfreds ut i alla fall. |fi svepte fällen om honom och gåfvo oss fyra man starka att sätta Hf i honom med gnidningar och muntra upprop. Han tuggade under tiden ett par kakor bröd, som Matti haft med sig och tyktes hämta sig småningom efter det en och en half timme långa, kalla badet.

— Huru har ni kunnat hålla lifvet i honom så länge? frågàde man mig.

— Jag har druckit brorskål med honom i vaken, sade jag och visade den tömda flaskan.

— Ähä! grinade Matti och gned sin häst, så svetten stod honom i pannan midt i kölden. — Ähä! — Är det kanske inte bra att lära hästar svälja bränvin? För det kan den liär hästen förut. Han har, ser ni, varit med på flera marknader och bytt egare mer än en gång, och då får man lof och styfva upp häststäbkarn me'd en sup, så han inte hänger öro-

nen, ser ni! Men det var ja skada på den fina koüjaken, nog hade ju vanligt bränvin varit bra nog . . .

När vi hållit på och gnidit hästen tils vi blefvo trötta, tog Matti fällarne af honom och öfvertalade honom i vackra ordalag att resa sig upp. Han gjorde ett par styfva försök och förblef liggande. Då togo karlarne i honom, hade honom att sitta först, och sköto honom sedan upp på benen från den sittande ställningen. Och märkvärdigt nog, benen höllo, så styfva de än voro. Matti ledde honom omkring på isen under smekande tilltal och spände honom slutligen för släden. Försiktigt uppsökande den starka isen längs stränderna, kommo vi fram till gården, där Matti funnit karlarna. Där sattes hästen in i stallet, och Matti gned honom tils det blef ljus dag, medan jag sträkte ut mig i gårdens främmankammare

och upptog mina afbrutna drömmar.

•» *

Vi kommo hem ungefär samtidigt som vi skulle gjort, ifall vi tagit den längre omvägen långs landsvägen.

När vi åkt in i tallskogen, tio minuters väg från gården, frågade jag Matti om han tykte det var vardt att vi alls omtalade hela vårt äfventyr.

— Ja nå, sade Matti, det är alldeles som herrn vill.

— Kan du inte få ovett af din far, för att du varit nära och dränka hästen?

— Det kan jag nog, sade Matti.

— Och vore det kanske inte bättre om ingen fick veta af altihop?

— Nå, det beror nu alldeles på herrn.

— För kanske vi också få ovett båda två hemma hos oss.

— Ja ja, nog är det väl som herrn säger.

— Så berätta vi då inte om saken för någon.

— Nej: Nog är det bäst så.

Hemma blef jag mottagen med öppna armar, men hade inga mustascher att imponera med vid inträdandet i de gamla, låga rummen. Inte häller fans farbror Ramsenius och Anna— 24 —

där. Pappa frågade helt allvarsamt efter mitt terminsbetyg, men mamma och syskonen ville höra nytt från stora världen.

Yår natt på isen blef en hemlighet mellan Yalkola-Matti och mig. Ända till långt efter jul, ungefär vid den tiden då jag hade hållit min predikan. Då hörde jag i ett julsällskap ute i socknen en student skryta öfver en farlig resa som han haft öfver isarna här i hemsocknen, fast de legat starka och säkra ända sedan början af december. Då brast mitt tålamod och jag talade om Mattis och mitt äfventyr.

Naturligtvis ville ingen tro mig, men jag bad dem fråga Yalkola-Matti, när de sågo honom härnäst. Och då fiek jag tillfredsställelsen att få en beundrande och frågande blick från Anna Ramsenius, hvilken varit studentens förklarade flamma under bela julen. Hon kunde kanske förstå att jag tillbragt natten på Saimaisen med den drunknande hästen, men att jag kunnat tiga med ett dylikt äfventyr under hela tre veckor, det gick alldeles öfver hennes horisont. Alldeles som öfver de andra sockenbornas, min egen mors och mina systrars icke undantagen.

SLUT.